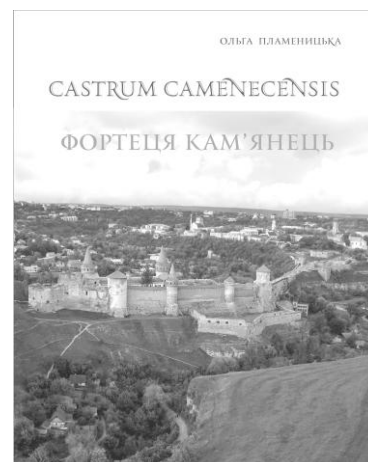

Д-р мист., проф., дійсний член Національної академії мистецтв України,
заслужений діяч культури Польщі **Федорук О.К.**
Кафедра теорії та історії мистецтва
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

«CASTRUM CAMENECENSIS»

ОЛЬГИ ПЛАМЕНИЦЬКОЇ

Ольга Пламеницька. Castrum Camenecensis. Фортиця Кам'янець (пізньоантичний – ранньомодерний час). – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2012. – 672 с., іл.

Великий внесок у дослідження архітектурно-археологічної та містобудівної спадщини Кам'янця-Подільського і, зокрема, його оборонних укріплень, зроблений архітектором-реставратором Євгенією Пламеницькою (1927–1994), сьогодні належно оцінений і, по суті, став класикою. Справу матері по вивченню і реставрації фортифікацій Кам'янця з 1994 р. продовжила її донька Ольга Пламеницька, результат праці якої увінчався виходом капітальної монографії «Фортиця Кам'янець».

Вагомий результат багаторічної дослідницької праці О.Пламеницької, присвяченої проблематиці архітектурного розвитку Кам'янця-Подільського, вже оцінили наукові кола України та Польщі. Так, Ольга Пламеницька стала лауреатом міжнародної премії імені професора Яна Захватовича в галузі дослідження і

ревалоризації пам'яток Польського Національного комітету ICOMOS (2001), а також премії в галузі охорони пам'яток архітектури та містобудування ім. І.Моргилевського (1998).

Як наслідок великої праці і водночас наукової вимогливості та ретельності з-під пера О.Пламеницької вийшло вже понад 200 публікацій наукового та науково-популярного характеру, зокрема наукові праці «Средневековое жилище Восточной Европы» (1990), «Кам'янець-Подільський – місто на периферії Римської імперії» (1999), «Християнські святині Кам'янця на Поділлі» (2001), «Кам'янець-Подільський» (2004), «Сакральна архітектура Кам'янця на Поділлі» (2005), а також низка солідних наукових путівників українською та польською мовами. І ось перед нами свіжа капітальна монографія «Castrum Camenecensis. Фортеця Кам'янець», яку, природно, донька присвятила світлій пам'яті матері – Євгенії Пламеницькій, знаній дослідниці і реставраторці Кам'янця-Подільського.

Зазначимо насамперед, що перед нами фундаментальна праця про знану далеко за межами України архітектурно-культурну пам'ятку, що номінується до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Праця, яка вже належним чином оцінена фахівцями, вносить багато нового у презентацію фортифікаційної системи Кам'янця середньовічного і ранньомодерного часу – масштабного комплексу Старого і Нового замків, унікального антично-середньовічного Замкового мосту і не менш унікальної за інженерною концепцією оборонно-гідротехнічної системи Польської та Руської брам. Крім того, авторка відзначає виняткову наукову цінність культурного ландшафту каньйону річки Смотрич у Кам'янці, який, становлячи гармонійний витвір природи й людини, став частиною фортифікаційної системи, впродовж віків досконало виконуючи оборонну функцію, завдяки чому Кам'янець довгий час був непереможний.

У книзі послідовно висвітлюється культурно-історична доля території Поділля протягом вісімнадцяти століть, що зумовила необхідність перманентного вдосконалення стратегічної концепції її столиці – міста-фортеці Кам'янця. Відтак увагу авторки привертають різні аспекти еволюції фортифікацій від пізньоантичних до ранньомодерних часів – як реакція на ускладнення оборонних завдань у відповідності до вимог часу. Наголошено на факторі кардинальної модернізації замку та міських укріплень у ранньомодерний час: саме на XVI століття припав період найвищого розквіту міста-фортеці. Разом з тим проаналізо-

вано низку чинників, які наприкінці XVIII ст. поставили фортецю Кам'янець на межу повного занепаду.

Важливим у науковій монографії, рекомендованій до друку вченою радою Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, є детально розглянутий перебіг дослідження та реставрації оборонної системи міста з точки зору вирішуваної на кожному етапі наукової проблематики. Усі аспекти передреставраційних та реставраційних робіт авторка висвітлює послідовно, ретельно, виважено, звертаючи увагу на питання вичерпної джерельної бази як основи відновлення фортифікаційної пам'ятки світового значення. Саме з таких позицій проводилась реставрація оборонних укріплень Кам'янця Євгенією та Ольгою Пламеницькими протягом 1960–2009 років.

О.Пламеницька у своїх наукових позиціях солідарна з відомими українськими, польськими й російськими фахівцями, такими як Є.Михайловський, О.Ополовников, А.Грушецький, Е.Малахович, які вважають за можливе застосування не лише методу пуристичної археологічної реставрації, але й методів ширшого спектру – синтетичної реставрації і реставраційної реконструкції для відновлення втрачених архітектурних, містобудівних і композиційних якостей пам'яткових комплексів і ансамблів у міському середовищі.

Виходячи з власних методично-практичних позицій та бачення головної мети реставрації об'єктів фортифікації як ревалоризації містобудівного середовища, авторка висловлює особисті погляди на реставрацію, що переконують історично-причинною аргументацією, науковою методичністю, а також глибиною поставлених завдань по виявленню широкого спектру якісних характеристик міста-фортеці. О.Пламеницька з патріотичних міркувань, водночас ґрунтуючись на базових історико-природничо-гуманітарних знаннях, розглядає каньйон річки Смотрич – *sine qua non Castrī Camenecensis** – як унікальну пам'ятку *architectura militaris*** і переконливо доводить, що аналогів їй немає в Європі.

Вагоме значення у розглянутій монографії мають численні додатки, що надають аргументованості висновкам – описи замку 1494 р. та 1544 р. (частина у власному перекладі авторки), характеристики типів будівельних розчинів, порівняльний перелік назв укріплень за різних часів за архівними джерелами, перелік майстрів, які працювали у Кам'янці в XVI ст. тощо.

Чисельна бібліографія та джерела, зокрема документи і кресленики, виявлені авторкою в архівах Польщі і глибинно досліджені, виструнчують науковий

стрижень праці й вертикаль її якісної вартості, а словник термінів виводить авторку до зацікавленого діалогу з небайдужим читачем, шанувальником окресленої проблеми.

І насамкінець майже патетичне: який щедрий простір розгорнуто у книзі для ілюстративного матеріалу, малюнків, карт і схем, авторських графічних реконструкцій (а їх у праці понад 40), що підносить якість наукової презентації монографії!

Дослідницька та реставраційна праця О.Пламеницької на об'єктах фортифікації Кам'янця-Подільського утворює основну думку – про унікальний характер міста-фортеці в масштабі Центрально-Східної Європи, примушуючи нас, читачів, дослідників і шанувальників архітектури, задуматись над долею архітектурно-мистецької спадщини Кам'янця як віддзеркалення долі національної спадщини всієї України. Ця праця нагадує про наш обов'язок – належним чином цю спадщину берегти, охороняти і дбати про постійне шанобливе ставлення до неї.

* Без якого немає фортеці Кам'янець (лат.).

** Військова архітектура (лат.)